

دانشگاه جامع امام حسین
شبه
دانشکده مدیریت و اقتصاد

526

بحران کرونا، فرصتی برای الگو شدن حکمرانی اسلامی در جامعه ی جهانی

صادق حسینی مقدم

دانشجوی دکتری مدیریت سیستم، دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

بحران کرونا؛ فرصتی برای الگو شدن حکمرانی اسلامی در جامعه ی جهانی

صادق حسنی مقدم

دانشجوی دکتری مدیریت سیستم،

دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

اردیبهشت ۱۳۹۹

www.mgt.ihu.ac.ir

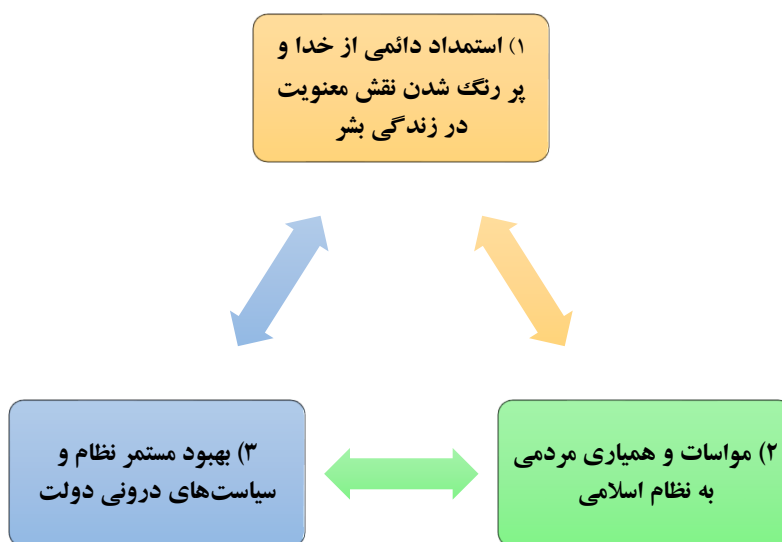
مقدمه

جهان یکی از گزاره‌هایی که رهبر معظم انقلاب اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب به آن اشاره کرده‌اند، لزوم الگوسازی کامل از نظام پیشرفته اسلامی است که ایشان لازمه‌ی آن را نگاه انقلابی، روحیه انقلابی و عمل جهادی می‌دانند. این سخن رهبری معظم را اگر امروز بگذاریم در کنار آنچه در مواجهه با بحران کرونا در کشورمان در حال رخ دادن است، می‌تواند نویدبخش حرکت به سمت ارائه‌ی الگوی کامل از حکمرانی اسلامی باشد. طبق نظر نویسندگان مختلف منظور از حکمرانی اسلامی، یک شیوه حکومتی است که در آن ابعاد روابط بین حکومت و مردم، تعامل اجزای تشکیل دهنده حکومت و رابطه آن با سایر حکومت‌ها، در اهداف و سیاست‌ها، قوانین و خط‌مشی‌ها، برنامه‌ریزی و اجرا و نظارت و ارزیابی بر اساس مبانی، اصول و روش‌های اسلامی تنظیم می‌گردد.

به عقیده‌ی نگارنده، مهم‌ترین گزاره در نظریه‌ی حکمرانی، اصلاح نقش مردم در ارتباط با دولت‌ها و حکومت‌هاست. چرا که تجربه نشان داده است در بحران‌های پیش آمده، بیشتر از آنکه تدبیر و ظرفیت‌های دولتمردان به مدیریت و عبور از بحران‌ها کمکی کند، ظرفیت‌های مردمی و فعالیت‌های داوطلبانه‌ی گروه‌های مردم نهاد و بانیت الهی و خداپسندانه است که به کمک دولت‌ها آمده و کشور را از شرایط سخت عبور می‌دهد. در سال‌های اخیر بحران‌هایی از قبیل سیل، زلزله، آشوب‌های اجتماعی و سیاسی و در حال حاضر هم بیماری همه‌گیری کرونا، مصداق‌هایی عینی از این موضوع می‌باشد.

البته باید توجه کرد که پایه کار آمدن مردم در بحران‌ها و کمک به دولت‌ها لزوماً به معنای عملکرد صحیح دولت‌ها در برابر مردم و رضایت مردم از آنها نیست، بلکه در واقع نیت خداپسندانه و نگاه «کلکم راع و کلکم مسئول» است که مشوقی برای نقش آفرینی مردم در عبور بحران‌هاست و این در صورتی است که در مواجهه‌ی دنیای غرب و نظام سرمایه‌داری با بحران «همه‌گیری ویروس کرونا»، بدلیل اینکه نگاه به مردم، صرفاً به چشم مصرف کننده می‌باشد، در کنار مدیریت ضعیف و غیرمسئولانه حاکمان باعث بی‌اعتمادی و دوری ملت‌ها از حکومت‌های خود شده است و انگیزه‌ی کمتری در مردم برای کارهای خداپسندانه وجود دارد. در این حوادث اخیر نیز شاهد نمونه‌هایی از جمله حمله مردم به فروشگاه‌ها بودیم.

طبق توضیحات بیان شده هدف از طرح موضوع حکمرانی اسلامی این است که در شرایط بحران جهانی کرونا، فرصتی پیش آمده تا جامعه اسلامی مان با پررنگ کردن برخی شاخص‌ها که در ادامه آمده است، جلوه‌ای ویژه از حکمرانی اسلامی را در معرض دید جهانیان قرار دهد و بتوانیم با یک مدیریت و حکمرانی مطلوب، بحران کرونا را پشت سر بگذاریم تا در نهایت به یک الگو برای دیگران تبدیل شویم. شاخص‌های مدنظر را در سه محور کلیدی می‌توان عنوان نمود:

شکل: مدل مفهومی تحلیل الگوی حکمرانی اسلامی

۱) استمداد دائمی از خدا و پر رنگ شدن نقش معنویت در زندگی بشر:

در بحران کرونا رابطه انسان با خودش دچار دگرگونی شد. یعنی قدری از این خصیصه منیت و تکبر انسانی فاصله گرفت و مغلوب موجودی شد که به عقیده‌ی متخصصان کل وزن آن در دنیا به ۵ گرم هم نمی‌رسد. بنابراین ارتباط انسان با خدای خودش مطلوب‌تر شد. این موضوع در کشور ما که زمینه‌های معرفتی و دینی قوی وجود دارد، در ایام اوج بیماری کرونا که بسیاری از مردم ما خانه‌نشین شدند، ارتباط فردی با قرآن و اهل بیت (سلام‌الله‌علیهم‌اجمعین) رنگ و بوی ویژه‌ای گرفت. برگزاری ختم‌های قرآن مجازی، دعا‌های جمعی و همزمان در سراسر کشور، انس بیشتر با دعا‌های صحیفه‌ی سجادیه (بویژه‌ی دعای هفتم)، قدرشناسی بیشتر نسبت به اماکن مذهبی در اثر احساس عمیق خلأ روحی در نتیجه‌ی تعطیلی اماکن مذهبی نمونه‌ای از این جلوه‌های ویژه است.

با بررسی شاخص‌های حکمرانی مطلوب بخوبی به این نکته پی می‌بریم که اساس همه آنها بر معنویت و اخلاق اسلامی متمرکز است. با رجوع به آیات کلام الله مجید و فرمایشات ائمه معصوم و بزرگان دین به اصول خوب چون مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی مسئولان، خدمات عادلانه به همه‌ی مردم در یک سطح، مشارکت آگاهانه مردمی و در نهایت تلاش مجاهدانه‌ی اقشار مختلف مردم و مسئولین مربوطه از بعد اخلاقی و دینی تعریف و تفسیر می‌شوند. این موارد اگر در شرایط عادی هم همچنان حفظ شود، بسیار نویدبخش و گره‌گشای بسیاری مسائل در اداره جامعه خواهد بود. نکته دیگر اینکه، روحیه‌ی جمع‌گرایی در جامعه‌ی اسلامی ما مبتنی بر معنویت و تأکید دین اسلام شکل گرفته است و مبتنی بر کمک کردن به دیگران و ایجاد حس نوع‌دوستی ایرانیان بروز می‌یابد.

اما در غرب چون مبتنی بر فردگرایی است و این فردگرایی ریشه‌دار است و در اساطیر یونان باستان هم عقبه دارد وقتی شرایط بحرانی اتفاق می‌افتد فردیت شکل می‌گیرد و نوع‌دوستی و کمک کردن به دیگران معنا نمی‌دهند و همه به دنبال این هستند که یک نوعی منافع خود را تامین کنند و به همین دلیل در شرایط بحران به فروشگاه‌های مواد غذایی حمله‌ور می‌شوند و به قول استاد پناهیان «دربارۀ فرهنگ غرب، معتقدیم که در اثر بحران‌ها ماهیت درونی خودش را نشان می‌دهد. همان‌طور که برخی از سیاستمداران غربی، خودشان گفتند که غرب در این ماجرای کرونا، آن وحشی‌گری درونی خودش را بیرون ریخت و دارد نشان می‌دهد، این با ماهیت فرهنگ دینی ما خیلی تفاوت دارد که وقتی در بحران‌ها قرار می‌گیریم تازه آن زیبایی‌هایی که در این فرهنگ وجود دارد، شکوفا می‌شود».

۲) مواسات و همیاری مردمی به نظام اسلامی:

بکار بردن اصطلاح «رزمایش» در کنار مواسات و کمک مومنانه در بیان رهبری، با رجوع به معنای لفظی این واژه (مواسات)، این معنا را به ذهن مخاطب متبادر می‌کند که با این همه فعالیت‌های بزرگ و گسترده مردمی تازه در اول ماجرا هستیم و در واقع در حال تمرین برای حرکت به سمت جامعه‌ی تمدنی و مهدوی هستیم. یعنی این حرکتی که با تعبیر زیبای «مواسات» از آن یاد شده است، باید کم‌کم تبدیل بشود به یک فرهنگ و سبک زندگی دائمی، به حدی که حتی بعد از بحران کرونا هم این فرهنگ تحقق پیدا کند و به گونه‌ای باشد که دنیای غرب و سرمایه‌داری از آن الگو بگیرند و این دقیقاً همان مطالبه‌ی رهبری در متن بیانیه‌ی گام دوم انقلاب است.

اینکه همه‌ی ما شنیده‌ایم که در جامعه‌ی مهدوی، مردم دست در جیب یکدیگر می‌کنند و نیاز مالی خود را از بقیه تأمین می‌کنند، الان می‌شود در رزمایش مواسات تمرین کرد و در زندگی‌ها این روحیه‌ی ایثارگری را جاری نمود و دار و ندار همدیگر را با هم قسمت کنیم. این همان چیزی است که در رزمایش مواسات در حال رخ دادن است. تحقق کامل این امر در جامعه‌ی اسلامی باعث خواهد شد بسیاری مسائل اصلی از قبیل اشتغال، اعتیاد، طلاق، رونق تولید و... که در حکمرانی اسلامی وجود دارد با همین مدل مواسات حل شود. به قول استاد پناهیان «یک عده‌ای حقوق‌بگیر هستند، یک عده‌ای با کار خانه می‌توانند امور خود را بگذرانند، یک عده‌ای درآمدهایی دارند و سرمایه‌هایی دارند و... اینها باید به بقیه افراد جامعه، رسیدگی کنند». البته نکته‌ی مهم این است که این رویه‌های مبارک و از خودگذشتگی‌ها در زمان پسا کرونا هم حفظ شود و به یک سبک زندگی دائمی تبدیل شود.

در نتیجه‌ی این بحث می‌توان ادعا نمود: نقش گروه‌های مردمی در حکمرانی مطلوب، نقشی بی‌بدیل و غیرقابل انکار است و باعث خواهد شد بار سنگینی از روی دوش دولت‌ها برداشته شود و دولتمردان خواهند توانست وظیفه‌ی هدایت و راهبری و برقراری حاکمیت قانون را به خوبی انجام دهد و با اثربخشی بهتر اداره شوند و در نهایت مشارکت مردمی در امور، پشتوانه‌ی خوبی برای جمهوری اسلامی خواهد بود.

۳) بهبود مستمر نظام و سیاست‌های درونی دولت:

با مطالعه‌ی متون مختلف درمی‌یابیم که روابط و ساختارهای اجتماعی در نظام غربی تا حد زیادی اسارت‌بخش و استثمار می‌باشند و در واقع بهره‌کشی از انسان‌ها در آن حاکم است که در بحران کرونا به‌طور ویژه روابط سرمایه‌داری در سطح کلان دچار تلنگر شد. در واقع این بحران نشان داد که اگر می‌خواهیم بر این شرایط فائق آییم تا می‌توانیم به کوچک‌سازی دولت و کم کردن بوروکراسی‌های اداری پیش برویم و عمده‌ی کار را بخش مردمی واگذار کنیم و دولت‌ها باید فرصت‌سازی کنند، از نوآوری‌های بخش خصوصی حمایت ویژه به عمل بیاورند. در این راستا باید توسعه درون‌زا شکل گیرد. یعنی هر قابلیت که در هر شرایط زیست‌محیطی ما و فرهنگی و اجتماعی و طبیعی ما وجود دارد، اوج گیرد.

در حال حاضر زمانی است که دولت‌ها باید ساختارهای بوروکراتیک و سخت را بشکنند و به سمت ساختارهای مردمی و جهادی پیش بروند که مثال‌های آن حمایت از حرکت‌های جهادی و داوطلبانه، حمایت از تعاونی‌های مردمی و روستایی، توسعه مشاغل خانگی و امثال این موارد است که می‌تواند در بهبود مستمر نظام کمک کند.